
Regionalno prostorsko planiranje v Sloveniji - 2. del: Obdobje uveljavljanja regionalnega prostorskega planiranja, 1967-1972

Author(s): Milan NAPRUDNIK

Source: *Urbani Izziv*, Vol. 16, No. 1, Problematični projekti / Problematic projects (2005), pp. 66-76

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/24920663>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Fleksibilno in spodbudno coniranje, dostopnost do nezazidanega zemljišča, ki ga je mogoče brez težav urediti in opremiti, pripravljenost lokalnega prebivalstva za spremembo namena zemljišča, prijetna okolica (estetika, pešaško gibanje in karakter), dodatna izboljšanja v javnem sektorju ter odsotnost fizičnih omejitev, raziskovanje lokacije in dimenzioniranje možne graditve garaž po sistemu parkiraj in se pelji v Novem Beogradu in na terminalu v Ustanički ulici, bo v skladu z urbanim razvojem področja prispeval, da se model prometno usmerjenega razvoja implementira tudi v regijo Beograda kot metropole.

4. Sklep – nauk iz Beograda

Mesto bi se utegnulo razvijati hibridno – sedanji in novi prometni sistemi bi lahko vplivali na obliko-

vanje sekundarnih mestnih središč v coni intermodalnih vozlišč in utrdili urbano strukturo ter funkcioniranje predmestja, javni prevozni sistemi pa bi se lahko tudi prilagodili sedanji mestni strukturi in matrici dejavnosti, zlasti v popolnoma oblikovanem, vendar preobremenjenem mestnem središču. Javni prevoz bi z ureditvijo integriranega in funkcionalnega prevoznega sistema, ki združuje sedanje in nove tirne in cestne podsisteme, vrnil status in pomen. Beograd bi imel večkratno korist od takega integralnega in uravnoveženega razvoja – izboljšal bi svoj položaj v regiji kot središče z novimi ekonomskimi možnostmi, ki bi izboljšale mestno gospodarjenje in delovanje, povečali bi se mobilnost in celotna kakovost življenja občanov, mesto pa bi lahko končno začelo razvijati svoj položaj v areni globalnih povezovanj s posredovanjem sodobnih komunikacijskih tehnologij. Življenje v mestu bi znova

postalo aktivno, učinkovito in privlačno.

Prihodnost čaka za vokalom, treba je le zaviti na pravem kraju.

Sava Atanacković, dipl. inž. arh.,
JUGINUS – Jugoslovski institut za
urbanizam i stanovanje, Beograd, Srbija
in Črna gora
E-pošta: ap286188@yahoo.co.uk

Viri in literatura

Atanacković, Sava (2004) Čvorišta sistema javnog gradskog transporta kao generatori razvoja urbane strukture u gradu u tranziciji, Fakultet za arhitekturo, Beograd.

Cervero, Roberto (1998) The transit metropolis, a global inquiry, Island Press, Washington DC, ZDA.

Prethodna studija opravdanosti izgradnje prve linije lakog šinskog sistema u Beogradu (2004) Jugoslovski institut za urbanizam i stanovanje, Beograd.

Socio-ekonomika studija izgradnje prve linije lakog šinskog sistema u Beogradu (2004) Jugoslovski institut za urbanizam i stanovanje, Beograd.

Milan NAPRUDNIK

Regionalno prostorsko planiranje v Sloveniji – 2. del

Obdobje uveljavljanja regionalnega prostorskega planiranja, 1967–1972

V 1. delu (Urbani izziv 2, leto 2004, letnik 15) sem opisal začetke urejanja prostora na Slovenskem in končal s prodorom urbanističnega planiranja v obdobju 1956–1966.

V 2. delu opisujem razmere po sprejetju prvega zakona o regionalnem prostorskem planiranju (1967). Kar dobrih pet let je preteklo, da so se lahko začela uresničevati njihova določila.

1. Po sprejemu zakonskih in programskih osnov (1967–1969)

Družbene spremembe in hiter gospodarski razvoj po II. svetovni vojni

so se kazali tudi v stihijih posegih v prostor in ogroženem naravnem okolju: mesta so se širila na najboljše kmetijska zemljišča, mesta niso imela čistilnih naprav, polovica industrijskih obratov je odvajala odpadne vode v vodotoke, zaostrovali so se problemi neustreznega odlaganja nevarnih odpadkov, onesnaže-

nost ozračja je začela povzročati bolezni dihal in ogrožala gozdna območja. Nastajala so navzkrižja pri gradnjah infrastrukturnih objektov (vodnih zadrževalnikov, hidrocentral) v naravno občutljivih območjih (porečje Soče, Ljubljance). (V tem obdobju je Švedska na osnovi zakona o prirodnem skrbstvu

iz leta 1965 že uveljavila prepoved gradenj v 300-metrskem pasu vzdolž morske obale in jezerskih bregov).^[1] Snovanje predlogov za zavarovalne ukrepe kot instrumentov za odpravo konfliktov in neracionalnih posegov je začelo preraščati v odgovornost za načrtovanje regionalnega prostorskega razvoja kot nacionalne odločitve.

Najširša izhodišča za urejanje prostora so bila vsebovana v republiški ustavi iz leta 1963, na teh osnovah je leta 1967 Skupščina SRS sprejela Zakon o regionalnem prostorskem planiranju (Zakon RPP-1967), v letu 1968 tudi Program za izdelavo regionalnega prostorskega plana za območje SR Slovenije (Program RPP-1968). Z odlokom Izvršnega sveta SRS pa je bil hkrati ustanovljen Biro za regionalno prostorsko planiranje (BIRO-RPP) v sestavi Republiškega sekretariata za urbanizem (RSU), v letu 1969 pa tudi Komisija Izvršnega sveta Skupščine SRS za vprašanja regionalnega prostorskega planiranja (Komisija RPP).

1.1 Problematika ob začetku del

Že na začetku so se odkrile zavore, ki so precej ovirale potek dela, predvsem:

- ker ni bilo nekaterih temeljnih raziskav, so se na hitro lotili izdelave posameznih študij, ki pa večinoma niso dosegle ravni uporabnosti;
- kljub nekaterim izkušnjam znanstvenoraziskovalnih institucij v Sloveniji metodologija izdelave plana vse od začetka ni bila razčiščena in ni bila definirana vsebina posameznih delovnih faz;
- z določili obeh sprejetih zakonov v letu 1967 (o regionalnem prostorskem in urbanističnem planiranju) niso bila nedvoumno opredeljena razmerja med posameznimi ravnmi prostorskega planiranja – na državni in občinski ravni – in določeno usklajevanje;
- v odsotnosti nekaterih fizičnih kazalcev in analiz družbeno-

geografskih procesov je uspelo v kratkem času pridobiti le nepopolne osnovne statistične in prostorsko-tehnične podatke;

- na področju urbanističnega planiranja občin je vladala precejšnja neusklajenost; vsaka občina je planirala zase in se usmerjala predvsem v urejanje prostora v ožjem smislu, najpogosteje le z zazidalnimi načrti ali celo zgolj z lokacijskimi dokumenti. Tako v urbanistični dokumentaciji občin ni bilo pričakovanih pobud za usklajen prostorski razvoj celotne republike;
- vzporedno z izdelavo plana so začeli izdelovati nekatere sektorske programe za razvoj infrastrukturnih ter družbenih dejavnosti, ki pa so večinoma nastajali medsebojno neusklajeno in seveda brez skupnega imenovalca – prostorskih zasnov;
- organizacijska nepovezanost institucij, ki so prevzele posamezne naloge, njihova razdrobljenost in šibkost v zmogljivostih so povzročile časovne zamude pri izvajanju posameznih nalog;
- nerazčiščen odnos med prostorskim in ekonomsko-socialnim delom planiranja. V Sloveniji smo vzporedno načrtovali koncept dolgoročnega ekonomsko-političnega (socialnega) razvoja, (v gradivih IS SRS so enkrat navajali ekonomsko-socialni, drugič pa ekonomsko-politični razvoj) in med obema programoma ni bila dosežena vsebinska, metodološka in organizacijska skladnost;
- in končno, področje regionalnega prostorskega planiranja ni bilo pokrito z ustreznimi strokovnimi kadri z izjemo posameznih geografov (Vrišer, Kokole, Gosar, Klemenčič) in posameznih raziskovalcev na UIRS iz vrst arhitektov (Mušič, Gaberščik).

1.2 Ocena prostorskega razvoja

V letu 1969 je BIRO-RPP izdal pomembne kartografske osnove za prostorsko planiranje: Atlas regio-

nalne prostorske dokumentacije v merilu 1 : 25.000, prva celovita inventarizacija prostora: Stanje in načrtovani posegi v prostor in Atlas – kategorizacije gozdnih in kmetijskih površin v merilu 1 : 25.000. (Oboje je po pogodbi izdelal Geodetski zavod SRS).

Pri vseh začetnih težavah je vendarle uspelo pripraviti analizo (Vir 1) o preteklem razvoju. V njej je bila izdelana vrsta nalog, da bi ugotovili stopnjo skladnosti v prostorski razporeditvi ekonomskih, družbenih in drugih dejavnosti glede na naravne in ustvarjene danosti prostora. Tako smo pridobili predvsem analize demografskega značaja, procesa urbanizacije in razvoja mest ter naselij, razvoja kmetijstva in delno valorizacijo prostora z vidika naravnih virov, zlasti voda in krajinskih vrednot in kulturne dediščine.

Te analize so pokazale naslednje značilnosti prostorskega razvoja: v razvoju ni bilo dovolj upoštevano načrtno usmerjanje urbanizacije kot oblika družbenega procesa modernega preslojevanja družbe. Načrtovanje razvoja mest in naselij ni bilo predmet zavestne družbene politike, prostorska komponenta pa ni bila sestavina razvoja Slovenije v celoti in še posebej njenih regij. Zaradi specifičnih geografskih priložnosti se je intenzivnejši in uspešnejši razvoj uresničeval le na približno petini slovenskega ozemlja, med območji intenzivnejšega razvoja in območji gospodarske stagnacije, ki so jih zaznavali degradacija zemljišč zaradi deagrarizacije in propadanja kulturne krajine, so se izoblikovala mestna območja, tj. območja dnevne delovne migracije oz. prikrita urbanizacije, kjer se je ustvarjala večina družbenega proizvoda. Lociranje proizvodnih zmogljivosti, naseljevanje in izraba površin se je večinoma razvijala stihijsko, kar je vplivalo na degradacijo okolja. V planiranju je bila zapostavljena komponenta prostorske delitve dela; investicijske pobude, potrebe po hitrejšem razvoju

družbeno-političnih skupnosti oziroma prostorskih območij se niso opirale na predhodna proučevanja objektivnih geoekonomskega okoliščin. Zato so konkretne lokacijske odločitve pogosto izzvale konflikte med posameznimi območji in sektorji družbenih in gospodarskih dejavnosti.

Značilnost takratnega omrežja mest v Sloveniji je bila njena razpršenost v 60 občinskih središčih, medsebojno slabo povezanih. Naslednja značilnost slovenskega urbanega omrežja je bilo nesorazmerje v velikosti; tako smo imeli na eni strani dve večji mesti, na drugi strani približno 60 malih in srednjih. Hkrati nekatera območja niso imela urbanih središč oziroma so gospodarsko zaostajala. (Opomba: problema razpršene poselitve do danes nismo rešili.)

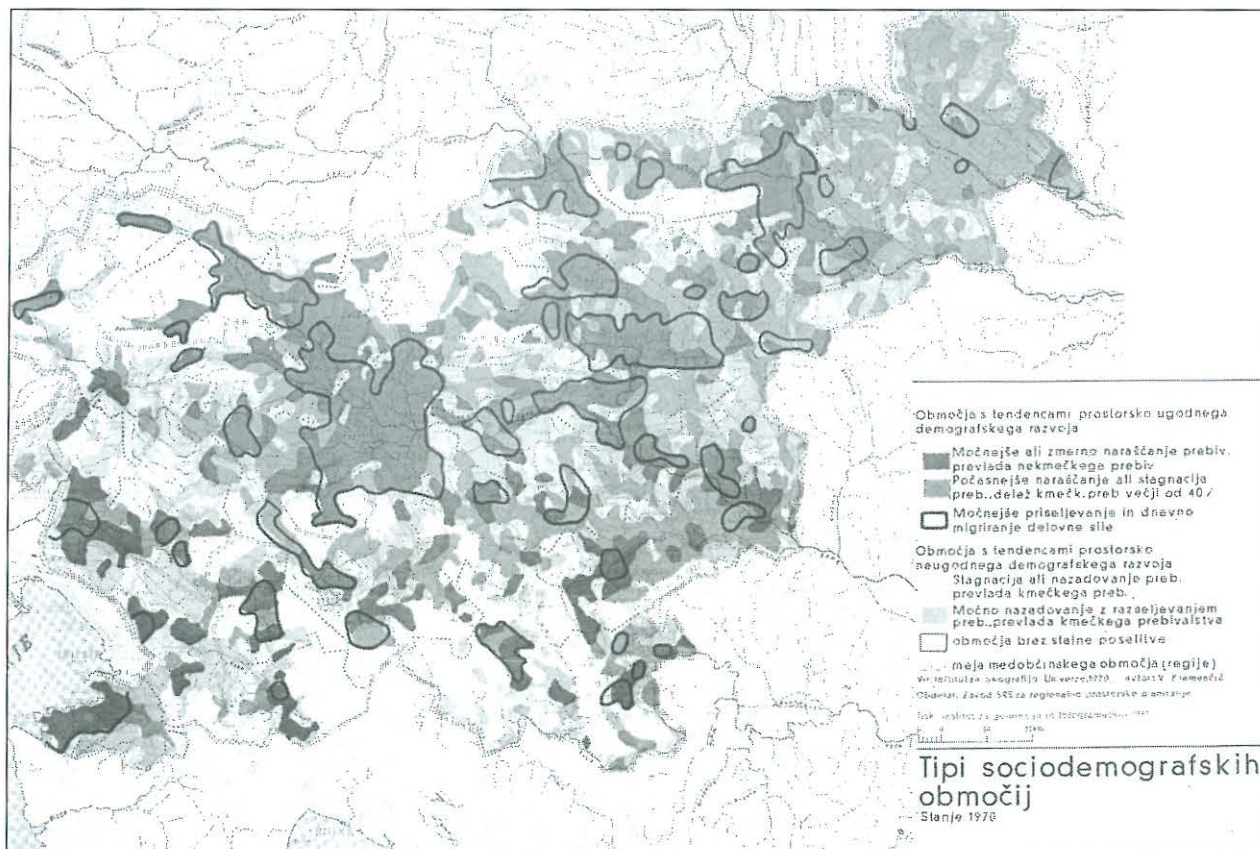
Rezultati sorazmerno hitre urbanizacije kot posledice ekonomsko-socialnega razvoja so se kazale tudi v hitrem slabšanju biofizičnih razmer za življenje ter v vse večjih ne-

varnostih zaradi naravnih nesreč, ki so se še poslabševale zaradi zapuščanja gorskih kmetij in opuščanja kmetijske obdelave zemlje v hribovitih območjih. Slabšanje biofizičnih razmer je bilo precej tudi posledica nerešenega konflikta med splošnodružbenimi interesi ter interesi posameznih investitorjev.

Značilnost prostorske strukture v Sloveniji je bila tudi v tem, da smo imeli razpredeno prometno, energetsko in vodnogospodarsko omrežje, vendar pa ni bilo sodobno in ni zadoščalo stopnji ekonomsko-socialnega razvoja. Omrežje tudi ni bilo funkcionalno v razmerju do urbane strukture, zato je bila nadaljnja povezava ekonomskih in urbanih struktur v smotrni prostorski sistem eden glavnih problemov tedanjega prostorskega razvoja. (Opomba: pomembnost dobrih prometnih povezav mest in naselij z regionalnimi središči ter med njimi zanemarjamo tudi v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije iz leta 2002).

Bogastvo slovenskega prostora z vidika naravnih in krajinskih vrednot, kulturnospomeniškega pomena pa tudi turistično-rekreacijskih možnosti je bila pomembna osnova družbenoekonomskega razvoja, še posebno v veji turizma. Večina slovenskega prostora je imela ugodne razmere za razvoj turizma in rekreacije čez dan in konec tedna, hkrati pa so bili že ogroženi nekatera naravovarstvena območja in objekti, ki so pomenili vrednote nacionalnega pomena.

Posebna analiza je obravnavala geopolitični položaj Slovenije z njeno lego na prehodu med gospodarsko manj razvitimi deli jugovzhodne ter razvitim delom srednje in severne Evrope, ki je bila v takratnem enotnem jugoslovanskem prostoru posrednik mednarodnih tokov med temi območji. Za celotni prostor tega alpsko-jadranskega bazena ni bil značilen hiter razvoj gospodarstva, saj so ne le v Sloveniji, ampak tudi v sosednjih deželah imeli širša območja, ki so zao-

stajala (v Italiji gorska oz. hribovska območja Furlanije – Julijske krajine, na Hrvaškem območja notranje Istre). Tako so se na eni strani oblikovala območja s koncentracijo prebivalstva in gospodarskih dejavnosti, na drugi strani pa so agrarna območja in območja naravnih lepot v Alpah in ob morju postala vse pomembnejša rekreacijska in turistična območja srednje in tudi preostale Evrope.

Razmere so narekovale takojšnjo pripravo predlogov zavarovalnih ukrepov za zaščito nekaterih naravnih znamenitosti in površin, predvsem za kmetijstvo, pitno vodo, rekreacijo in turizem. Hkrati je bilo treba razviti sodelovanje s planerskimi institucijami sosednje republike Hrvaške, italijanske Furlanije – Julijske krajine in avstrijske Koroške.

2. Od analiz k pripravi planskih elementov (1970)

BIRO-RPP je bil ustanovljen kot upravno-koordinacijski organ v sestavu Republiškega sekretariata za urbanizem (RSU) in skupaj z Zavodom za planiranje SRS pristojen za izvedbo PROGRAMA RPP-1968. Biro je v zasedbi direktorja in pomočnika sklepal le pogodbe za izdelavo posameznih elementov iz programa z zunanjimi institucijami, predvsem z Urbanističnim inštitutom SRS (UI SRS), drugi prevzemniki pa so bili Geografski inštitut Univerze v Ljubljani (GI-U), Inštitut za ekonomska raziskovanja – IER in Projektni Biro – Ljubljana. Takšen pristop je bil še sprejemljiv za pripravljala dela, za raziskave metodološkega pomena in analize stanja, odpovedal pa je pri oblikovanju konkretnih vsebinskih zasnov RPP, ki jih je bilo treba do leta 1970 predložiti v sprejem Skupščini SRS.

V letu 1970 je bil natisnjen atlas Stanje v prostoru in razvojne težnje v merilu 1 : 750.000, z

obsežnimi analizami gospodarskega, socialnega in prostorskega razvoja in komentarji ter z obširno kartografsko upodobitvijo.

2.1 Med družbenim (ekonomsko-socialnim) in prostorskim (regionalnim prostorskim) planiranjem

V prostorskih krogih (Marjan Tepina, Teorija in praksa št. 3/1969) je prevladovalo tolmačenje, da je prostorsko planiranje samostojna veja, ki operira z naravnimi in fizičnimi sestavinami in z grafično izraženimi prostorskimi razmerji ekonomsko-socialnega razvoja, družbeno planiranje pa operira predvsem z ekonomskimi številčno izraženimi razmerji ekonomsko-socialnega razvoja. Sporočilo se je glasilo: združenje obeh vidikov ni sprejemljivo, prednost je v njunem soočanju.

Zakon o regionalnem prostorskem planiranju je opredelil regionalno prostorsko planiranje sicer kot sestavni del družbenega planiranja, nikdar pa ni bil razčiščen odnos med prostorsko in socioekonomsko komponento planiranja in tudi ne odnos do načrtovanja sektorjev – panog. Tudi študija o stičnih točkah med prostorskim in socioekonomskim vidikom družbenega planiranja ni dala neposredno uporabnih stališč. Oblikovalci koncepta dolgoročnega ekonomsko-socialnega razvoja in prostorskega plana SR Slovenije se niso uskladili na področju vsebine niti metodologije in organizacije. Tako na primer ob začetku del v regionalnem prostorskem planu ni bilo jasno, katere študije, raziskave, razvojne osnove in projekti naj se izdelujejo v prostorskem planu in kateri v okviru načrtovanja ekonomsko-socialnega razvoja, ki se je hkrati začel oblikovati.

Za izdelovalce prostorskega plana je bilo eno od temeljnih vprašanj opredelitev družbenih ciljev, v okviru izdelave dolgoročnega ekonomsko-socialnega razvoja SR Slovenije

je pa so že bili v pripravi sektorski programi gospodarskih in družbenih dejavnosti, vključno z infrastrukturnim omrežjem.

BIRO-RPP se je znašel v primežu politike, uprave in tudi stroke.

V letu 1970 je Zavod SRS za planiranje objavil zasnove Koncepta družbenoekonomskega razvoja SRS, prek katerega naj bi Skupščina SRS sprejela strateške usmeritve, ki bi ob pretežno gospodarskih – vključno z novim bančnim sistemom – usmerjale tudi prihodnjo teritorialno porazdelitev proizvodnih resursov, preselitev dela agrarnega prebivalstva, regionalni prostorski model urbanizacije, gradnjo prometnega, energetskega in vodonogospodarskega omrežja, nov izobraževalni, zdravstveni in socialno-varstveni sistem, ter usmeritve za razvoj terciarnih dejavnosti. Osnove za pripravo koncepta so temeljile na izhodiščih za pripravo zakona o regionalnem planiranju, s katerim bi dali večjo pravno veljavnost načrtom gospodarsko-socialnega razvoja, za katere je skrbel Republiški sekretariat za gospodarstvo in ki so z letom 1956 nasledili petletne programe razvoja po sovjetskem modelu. (Opomba: Republiški zbor in Enotni zbor delovnih skupnosti Skupščine SR Slovenije sta sprejela izhodišča za resolucijo o dolgoročnem ekonomsko-političnem razvoju SR Slovenije na sejah 3. junija 1970, Zakon o regionalnem planiranju pa je bil sprejet šele v letu 1971 kot Zakon o pospeševanju manj razvitih območij SRS.)

In začela se je uradna dvotirnost, na eni strani že sprejeti PROGRAM RPP, na drugi KONCEPT DRUŽBENO EKONOMSKEGA RAZVOJA, oba na skupnih zasnovah in ciljih razvoja (primer: IER je kot potencialni izvajalec KONCEPTA navajal policentrizem, BIRO-RPP pa urbani sistem). Na pobudo BIRO-RPP je ad hoc komisija iz vrst IS SRS in Skupščine SRS zato zadolžila IER in BIRO-RPP, naj podrobneje utemeljita svoja pristopa.

To nalogo je BIRO-RPP izkoristil tudi za predloge za okrepitev v strokovnem pogledu in spremembi njegove upravne vloge, kar je zadelo predvsem:

- povezave z organizacijami s področja urbanizma in komunalne dejavnosti v občinah;
- povezave z upravnimi resorji s področja geodezije, meteorologije, statistike in drugih organov, ki so vodili podatke;
- povezave z resorji s področja prometa (v vladnih krogih je že krožil program razvoja cestnega omrežja Slovenije popolnoma ločeno od programa RPP, katerega sestavina je bila tudi zasnova prometnega omrežja), energetike in vodnega gospodarstva, tudi šolstva, zdravstva in kulture;
- povezave s sosednjimi državami pri izdelavi čezmejnih programov.

Svoje predloge je BIRO-RPP utemeljeval s položajem in vlogo regionalnega prostorskega planiranja v razvitih evropskih državah, dostopne so bile ureditve na Švedskem, Bavarskem, v Avstriji, kjer je bilo novo področje državne pristojnosti uvrščeno med prednostne naloge državne uprave in ker ni bilo dilem o relacijah do načrtovanja v gospodarskem razvoju. Veljala je formula o POVEZOVANJU, ne pa ZDRUŽEVANJU, kar so narekovali različni metodološki pristopi, specifičnosti glede virov, časovnega obdobja – in prednost je bila v soočanju dveh vidikov načrtovanja družbenega razvoja.^[2]

BIRO-RPP je tudi predlagal obravnavo o problematiki uresničevanja programa RPP in predlogih za spremembo programa. (Vir 2)

2.2 Med raziskovalno in upravno odgovornostjo

Uresničevanje PROGRAMA RPP je bilo najbolj odvisno od UI SRS, ki je v letu 1968 s pogodbo prevzel izdelavo najpomembnejših elementov plana. Bližal se je termin raz-

prav in sprejemanja v Skupščini SRS (konec leta 1970), gradiva UI SRS so prihajala z vedno večjo zamudo, rezultati pa so imeli predvsem raziskovalni značaj. Ni se jih dalo neposredno uporabiti kot predloge planskih elementov (zasnova poselitve, infrastrukturnih sistemov in izrabe prostora), kot je določal Program RPP.

Hkrati je UI SRS začel namenjati pozornost občinam – urbanističnemu planiranju, ki je životarilo v občinskih okvirjih, ob pomanjkanju metod, sredstev, standardov in dokumentacijske službe. Ob kritični oceni razmer je UI SRS izrazil tudi prepričanje, da bi moral prevzeti odgovornejšo skrb in ponuditi »republiško« pomoč občinam. (Vir 3) Izpadlo je, kot da išče UI SRS, v obdobju krize na republiški ravni, svojo vlogo na občinski in medobčinski ravni.

A odgovornost za zamude in pričakovane planske predloge je bila na RSU in BIRO-RPP, ki sta bila pred IS in SKUPŠČINO odgovorna za izvedbo programa. Na komisiji IS Skupščine SRS za vprašanja regionalnega prostorskega planiranja sta v razpravi ob poročilu o izvajanju PROGRAMA RPP za leto 1969 doživela resno kritiko o neizvajanju PROGRAMA RPP. To je prisililo RSU, da je zahteval od UI SRS poročilo o (ne)izvajanju pogodbenih obveznosti. V odgovoru je UI SRS opisal svoje dejavnosti in naloge na znanstvenoraziskovalnem področju in predložil tudi svoje zamisli o ustanovitvi mednarodnega centra za študije regionalnega in urbanističnega planiranja v Ljubljani, izognil pa se je pojasnjevanju zamud pri izvajanju nalog po pogodbi. RSU je presodil, da ni dobil zadovoljivih pojasnil, svoje ugotovitve je strnil v kritično oceno delovanja UI SRS ter jih posredoval IS SRS. (Vir 4) BIRO-RPP je prispeval oceno o neizvajanju pogodbenih obveznosti tako z vidika vsebine kot uporabe finančnih sredstev, kar je ogrožalo izvedbo PROGRAMA RPP 1968–1970. Biro je

tudi predlagal oblikovanje svoje strokovne ekipe, ki bi ob sodelovanju zunanjih sodelavcev iz raziskovalnih vrst prevzela skrb za izdelavo posameznih sestavin RPP (to se je uresničilo šele z letom 1973).

To leto zaznamuje tudi skupna pobuda Biroja, oddelka za arhitekturo FAGG in oddelka za geografijo FF za uvedbo podiplomskega študija (IPŠPUP), s projekcijami o kâdrovskih potrebah na republiški ravni, v občinah-medobčinskih urbanističnih zavodih, v sektorjih, izobraževalnih in raziskovalnih ustanovah (80 diplomantov do leta 1982). Zasnovana je bila tudi predavateljska (interdisciplinarna) struktura iz vrst raziskovalnih institutov in fakultet.^[3]

3. Biro pred odločitvami – to be or not to be (1971)

V začetku leta 1971 so se zaostrila nesoglasja med izvajalci oz. pripravljavci planskih osnov:

- z Inštitutom IER, ki je po pogodbi z Zavodom SRS za planiranje pripravljaval KONCEPT EKONOMSKO-SOCIALNEGA RAZVOJA SRS,
- z UI SRS, ki je za BIRO-RPP pripravljaval zasnove planskih elementov RPP SRS,
- in med BIRO-RPP in RSU, ki je bil zaradi pritiskov investorjev prisiljen izdajati soglasja o posegih v prostor, čeprav zanje ni bilo ustreznih zasnov.

V letu 1971 so bili nad vse pomembni rezultati na dokumentacijskem in izdajateljskem področju (pod vodstvom Petra Svetika):

- *odprtje Dokumentacijskega centra Biroja za RPP – Dokumentacijski center RPP/DCRPP,*
- *dokončana Analiza obstoječih urbanističnih programov občin (izdelal DC RPP),*

- *začetek rednega izdajanja Informativnega biltena RPP (izdelal DC RPP),*
- *začetek izdajanja zelenih publikacij, z analizami sektorskih programov s področij gospodarske, socialne in fizične strukture (izdelal DC ZRPP),*
- *pridobitev kartografskih osnov v merilih 1 : 200.000, 1 : 400.000, 1 : 750.000.*

V letu 1971 je BIRO-RPP objavil tudi naslednja gradiva planskega pomena:

- *Družbenoekonomska izhodišča in smernice urejanja prostora (osnutek),*
- *Urbani sistem – Zasnova urbanizacije Slovenije (osnutek).*

3.1 Položaj biroja RPP pri oblikovanju dolgoročnega ekonomsko-političnega (socialnega) razvoja SR Slovenije

Prvo gradivo Osnutek izhodišč za resolucijo o dolgoročnem ekonomsko-političnem razvoju SR Slovenije so sprejeli takratni zbori Skupščine SRS 3. junija 1970 tudi z usmeritvijo, da mora Koncept dolgoročnega razvoja »temeljiti na hitrejšem in skladnejšem razvoju, upoštevajoč predvsem ekonomski, socialni in politični položaj ..., politika regionalnega razvoja Slovenije pa mora temeljiti na policentričnemu razvoju« (Skupščina SRS, št. 30-34/70). Do konca leta 1970 naj bi sledil osnutek resolucije. IER ga je pripravil in odprle so se razprave:

- Januarja 1971 (27. 1.) je gradivo obravnaval IS SRS na izredni seji (predsednik KOMISIJE RPP je povabil k sodelovanju tudi BIRO-RPP). Predsednik IS SRS Kavčič (prizadeval si je za samostojnejši razvoj Slovenije) je že uvodoma izrekel nezaupnico gradivu, kar je končal z vprašanjem »Ali skupina avtorjev ni imela srečne roke ali pa sposobnosti«. Predsednik KOMISIJE

RPP je »izkoristil položaj« in zahteval, da je v pripravo gradiva treba vključiti BIRO-RPP, posebej za regionalni razvoj, urbanizem, varstvo narave in infrastrukturo (pripombe je pripravil Biro). Predlagateljem je bil postavljen rok 14 dni za predelavo gradiva. (Opomba: seja je potekala v večernem času in v sklepnih besedah so v sejni sobi IS SRS ugasnile luči – električni mrk je obsegal večji del Ljubljane – kar je predsednik Kavčič komentiral kot »skladnost s kvaliteto gradiva«.

- BIRO-RPP je na osnovi študije UI SRS Urbani sistem v SR Sloveniji in v sodelovanju z IGU in FAGG pripravil sestavek Urbanizacija, regionalni razvoj in prostorsko planiranje, ga poslal IER in KOMISIJI RPP ter predlagal širšo razpravo v občinah in resorjih prostorskega pomena.
- Sledila je razprava na KOMISIJI ZA DOLGOROČNI EKONOMSKO-POLITIČNI RAZVOJ SRS (5. marca 1971). IER je predloge Biroja upošteval le delno, celotno besedilo Biroja pa je predložil v dodatku, kar je vendarle sprožilo širšo razpravo o regionalnem razvoju s stališči, da je predloge treba upoštevati, posebej glede hierarhije mest, pomena prometne infrastrukture v povezovanju večjih mest in gospodarskih središč.
- In sledila je seja IS SRS (Vir 5), na kateri je imel direktor Biroja prvič priložnost pojasnjevati, da je sprejem Zakona o RPP in PROGRAMA RPP utemeljen tudi zaradi zagotovitve možnosti enakomernejšega ekonomsko-socialnega razvoja. V praksi pa pri izdelavi obeh dokumentov ni bila dosežena ne vsebinska, ne metodološka, ne operativna skladnost, kar se je izrazilo v dejstvu, da strategija ekonomsko-socialnega razvoja ni bila preverjena z vidika prostorskih možnosti, ki s svojimi geografsko-fizičnimi in demografskimi obsegi pogojujejo gospodarski razvoj.

Sekretar Republiškega sekretariata za urbanizem in predsednik Komisije RPP sta stališča Biroja podprla in tudi opozorila, da bo – po sprejemu RPP – Koncept družbenoekonomskega razvoja treba preveriti, dopolniti in po potrebi spremeniti. IS SRS je zavezal pripravljavce gradiva – IER, da pri obdelavi upoštevajo stališča s prostorskega področja.

Ob spoznanju, da sta pomen prostora pri oblikovanju ekonomsko-socialnega razvoja in njegov pomen za načrtovanje sektorskih in občinskih programov na stranskem tiru, je BIRO-RPP pospešil pripravo Družbenoekonomskih izhodišč in smernic za urejanje prostora ter ob sodelovanju zunanjih sodelavcev oblikoval vsebino dokumenta z elementi:

- regionalna prostorska zasnova (omrežje mest, infrastrukturno omrežje in namenska členitev površin);
- zasnova ukrepov za izvajanje RPP na naslednjih področjih:
- upravnih (rezervati za varstvo narave, pitno vodo in prometnice),
- ekonomskih (davčna in zemljiška politika),
- zakonskih (usklajevanje sektorskih zakonov z Zakonom o RPP in potrjevanje sektorskih programov ter urbanističnih programov),
- operativnih (priprave medobčinskih prostorskih planov in uvedbe planskih regij).

Po sprejetju na Komisiji IS za vprašanja regionalnega prostorskega planiranja sta gradivo obravnavala Izvršni svet Skupščine SR Slovenije in Odbor za urbanizem ter stanovaljsko in komunalno gospodarstvo republiškega zbora Skupščine SRS ter presodila, da je zrelo za javno razpravo. Vzporedno je BIRO-RPP pospešil pripravo naslednjega planskega elementa – urbani sistem, ki naj bi nadomestil tudi zelo splošne zasnove regionalnega razvoja v gradivu družbenoekonomskega razvoja. Gradivo je bilo pripravljeno na osnovi raziskav Inštituta za geografijo in Urbanističnega inštituta SRS

ob upoštevanju takratnih demografskih procesov v prostoru: dnevnih migracij, deagrarizacije, praznjenja podeželskih območij in polnjenja mest, iskanja zaposlitve v tujini. Predlog urbanega sistema naj bi upoštevale občine oz. regije ter sektorji pri oblikovanju svojih programov kot obvezna izhodišča, pomemben je bil tudi razvoj sodelovanja s sosednjimi državami in širše. Gradivo je dobilo podporo v Odboru IS SRS za ekonomsko-socialni razvoj (seja 17. junija 1971), odprlo pa se je vprašanje, ali z njim v strokovno razpravo ali pa ga je (v odnosu do koncepta družbenoekonomskega razvoja) prej treba verificirati na družbenopolitični ravni. Ob oceni, da gradivo provocira nova planska razmišljanja in sega v dosedanje načrtovanje sektorjev od prometa do zdravstva ter odpira tudi razmerje med regijami, je Odbor sklenil, da naj gre gradivo Biroja v razpravo kot avtonomna zasnova razvoju in naj se ne veže na razpravo o izhodiščih družbenoekonomskega razvoja. Biro je bil pristojen, da pripravi poročilo o rezultatih strokovne razprave, odločitev o nadaljnjem postopku pa bo sprejel IS SRS.^[4]

IS SRS je na seji (2. julija 1971) sklenil, da se gradivo pošlje v javno razpravo, z mnenjem predsednika Kavčiča, da »prvič obravnavamo sodobno gradivo, v katerem se čuti ritem«.

3.2 Nesoglasja med UI SRS in Birojem RPP

Nesoglasja so se poglobljala in proti koncu leta 1971 dosegla najnižjo točko, stališča so se izmenjevala prek vrste pisem v letih 1971 in 1972. Na račun Biroja so leteli očitki o odtujevanju dela UI, izkoriščanju monopolnega položaja v državni upravi, podcenjevanju gradiv UI, kar se je končalo z navedbami, da Biro ni izpolnil obveze za nadaljnje sofinanciranje študij iz Jugoslovansko-ameriškega projekta, po pogodbi sklenjene med UI in Bi-

rojem v letu 1968, sledilo je še pismo Izvršnemu svetu SRS.

Na račun UI pa so leteli očitki Biroja o neizpolnjenih pogodbenih obveznostih, kar je ogrožalo predložitev RPP v sprejem v določenem roku, sledilo je povratno pismo na IS SRS. Ta je vrnil žogo RSU (ter Biroju). Šele ob koncu leta 1972 so se z odločitvijo, da prevzame BIRO-RPP v razširjeni zasedbi samostojno odgovornost za predložitev PROGRAMA RPP, prenehala medsebojna pojasnjevanja, kdo je kdo.^[5]

3.3 Položaj Biroja RPP v sestavu RSU

Pričakovane prostorske zasnove še niso bile izdelane, kar je sprožilo nesporazume tudi med BIRO-RPP in RSU. Med naloge RSU je spadalo izdajanje lokacijskih soglasij za infrastrukturne posege v prostor republiškega pomena. Biro še ni mogel ponuditi strokovnih osnov, RSU pa se je moral ukloniti političnim pritiskom in investicijskim namenom sektorjev. Biro je predlagal, da bi do sprejema RPP v sestavu RSU oblikovali interdisciplinarno strokovno komisijo, ki bi pred izdajo lokacijskih dovoljenj ocenila programe sektorjev z vidika zakonskih določil in že oblikovanih izhodišč za urejanje prostora kot prvega elementa RPP; pritiski sektorjev so dejansko ogrožali zasnove regionalnega prostorskega plana. Primeri:

- Na 21. seji Gospodarskega zbora Skupščine SRS (9. februarja 1971) je član IS SRS, odgovoren za področje energetike, na poslansko vprašanje o pripravi dolgoročnega programa razvoja elektrogospodarstva Slovenije odgovoril, da bo program v kratkem podložen v sprejem Skupščini SRS. Pojasnil je tudi, da temelji na projektih posameznih elektropodjetij, ki jih je na programsko raven obdelala posebna skupina izvedencev v okviru Poslovnega združenja energetike Slovenije. O določitih Zakona o RPP in obveznostih iz PROGRAMA RPP ničesar.

- Še bolj monopolističen pristop je napovedoval Cestni sklad SRS. Sodelovanje z Birojem se je izteklo s posredovanjem podatkov, v fazo načrtovanja Biro ni bil povabljen, čeprav je zakon o RPP obvezoval načrtovalce prometnega omrežja za pridobitev presoje glede sprejemljivosti posegov v prostor in določal, da je treba tudi osnutek posameznega elementa RPP javno razgrniti, preden se ga predloži v obravnavo IS SRS.

Biro je o takšnem ravnanju obvestil RSU, ki pa se ni odzval sklepu Komisije RPP, naj predloži IS SRS poročilo, da sektorji niso upoštevali zakonskih določil. Biro je bil izzvan. Že okrepljen z novima sodelavcema, M. Jeršičem in A. Šarcem, je o razmerah obvestil IS SRS (mimo RSU) in predlagal spremembo svojega statusa v državni upravi in kadrovsko razširitev, ki bi mu omogočila samostojen prevzem izvajanja PROGRAMA RPP. Pristojna odbora IS SRS sta predloge Biroja podprla in mu naročila, naj oblikuje celovite predloge za odločanje na IS SRS.

4. Odločilne poteze biroja RPP (1972)

V začetku leta 1972 so še poskušali urediti razmere med Birojem in UISRS; ni uspelo, razlike v pogledih so bile prevelike.^[6] UI SRS je pošiljal razlage o utemeljenosti pristopa, Biro pa je zagovarjal obveznosti o uresničevanju PROGRAMA RPP. UI SRS se je začel pospešeno posvečati izdelavi urbanističnih zasnov občin, Biro pa je začel uresničevati svojo strategijo z izvajanjem PROGRAMA RPP, pri tem se je začel povezovati tudi s civilno družbo, predvsem z Urbanističnim društvom Slovenije.

In izteklo se je prelomno leto 1972, v katerem so bila pripravljena in sprejeta naslednja gradiva:

- Skupščina SRS je sprejela Programsko poročilo o izvajanju RPP za obdobje 1968–1972 in Program dela dokončanja RPP v obdobju 1973–1977;
- IS SRS je sprejel Družbenoekonomska izhodišča za gospodarjenje s prostorom in za varstvo okolja kot usmeritev za pripravo planskih sestavinah RPP in s stališčem, da jih morajo kot obvezne usmeritve upoštevati občine pri izdelavi urbanističnih programov in sektorji pri izdelavi svojih programov (seja IS SRS 5. julija 1972) (RSU je izhodišča razgrnil v javno razpravo (objava v Ur. listu SRS št. 34/72, sept. 1972) in v dnevnih Delo ter Večer;
- KOMISIJA RPP je na osnovi dopolnitev iz javne razprave sprejela izhodišča kot Poglavitne smote in smernice za urejanje prostora (17. dec. 1972) in jih predložila IS SRS v postopek sprejemanja (Skupščina SRS jih je sprejela v marcu 1973);
- BIRO-RPP je po razpravi v občinah in izboru različice urbanega sistema (v letu 1971 so bile tri) pripravil osnutek URBANEGA SISTEMA kot izhodišče za pripravo splošne zasnove regionalnega razvoja. Osnutek so verificirali IS SRS (dec. 1972) in pristojni odbori Skupščine SRS kot usmeritev za pripravo drugega elementa RPP (Izraženo je bilo stališče, da je ta element obvezujoč za načrtovanje v sektorjih in v občinah – urbanistični programi – in da ga je treba sprejeti z Odlokom Skupščine SRS).

BIRO-RPP je objavil:

- Analizo bruto zazidalnih površin v Sloveniji na osnovi fotointerpretacije v merilu 1 : 25.000 in s pregledno karto v merilu 1 : 400.000,
- drugi atlas Stanje v prostoru in razvojne težnje v merilu 1 : 750.000 z analizami, komentarji in novimi kartografskimi prikazi.

4.1 Povezovanje s sektorji

Sektorji so na osnovi področnih zakonov in s podporo snovalcev družbenoekonomskega razvoja republike pripravljali srednje- in dolgoročne programe razvoja, BIRO-RPP pa še ni imel prostorskih zasnov, ki bi jih načrtovalci po Zakonu o RPP morali upoštevati (Zasnova urbanizacije – urbani sistem je bila šele v osnutku). Iskati je bilo treba bližnjice :

- Elektrogospodarstvo je imelo že zasnovano traso 380 KW daljnovoda prek Slovenije, Petrol traso plinovoda in lokacijo rafinerije (Dolsko) itd. S podporo IS SRS in osebnimi stiki je bil dosežen dogovor, da bodo programi (in projekti) v osnutku predloženi Biroju, ta bo pripravil strokovno presojo iz prostorskega vidika, na tej osnovi pa je RSU izdal programske smernice in predlog za opredelitev rezervatov;
- Promet je bil trši oreh, tj. avtoritativno vodstvo Cestnega sklada SRS, s kritjem v Republiškem komiteju za promet in pričakovanih občin glede investicij na eni strani, na drugi pa promet kot eden najmočnejših elementov za uresničevanje policentričnega sistema. Biro je opozoril Republiški komitej za promet, da so zastavljena druga prometna omrežja (železniško, letališko), ter o pomenu prometnega povezovanja s sosednjimi državami in srednjo Evropo in tudi o zastavljenosti vidika okolja – od hrupa do onesnaževanja tal in ozračja. Cestni sklad SRS je še vedno vztrajal, da mora RSU čim prej izdati odlok za rezervate cestnih prometnic, Biro pa je s soglasjem RSU objavil memorandum o enostranskih programih razvoja cestnega omrežja. Republiški komitej za promet se je moral odzvati in je ob razpravi o Dolgoročnem programu razvoja RS Slovenije za obdobje 1971–1985 sprejel stališče, da je pred odločitvami o posameznih cestnih trasah treba sprejeti PROMETNO POLITIKO in pri

tem obvezno upoštevati prostorske zasnove iz PROGRAMA RPP – predvsem policentričnega razvoja in programov s področja kmetijstva ter turizma. Ob tej priložnosti je BIRO-RPP pozval Raziskovalno skupnost RS Slovenije (in Sklad B. Kidriča) k vlaganjem v celovite prometne raziskave, FAGG pa k razširitvi izobraževanja na prometni smeri – od projektantskih usmeritev do prometno-prostorskih s socialnimi in regionalnimi vidiki vloge prometa.

- Vodno gospodarstvo je bilo obremenjeno s projektom SAVA 2000, ki je posegal v 39 takratnih občin (od 60), prek katerih so načrtovali akumulacije, ki so bile tehnično argumentirane, ne pa tudi ekonomsko in prostorsko razvojno z vidika varstva narave, urbanizacije in rekreacije. (Še vedno je bila na dnevnih redih tudi plovna pot Jadran–Črno morje kot podaljšek zasnovanih plovnih kanalov v Zahodni Evropi). Za Slovenijo so bile pomembnejše odločitve glede oskrbe s pitno vodo in opredelitve naravovarstvenih vodnih območij, tudi rezervatov za gradnjo akumulacij. Dokaj hitro so se dogovorili o vzpostavitvi skupne komisije vodarjev in prostorcev za pripravo vodnogospodarskih elementov v RPP.
- Kmetijstvo je reševalo politične odločitve iz preteklosti (agrarna reforma, nacionalizacija), razvoj je oviral zemljiški minimum, blokada arondacij in komasacij zemljišč. Stihijske širitve mest in naselij so zahtevale opredelitev območij, kjer ima kmetijstvo prednost, dozorela je odločitev o pripravi ZEMLJIŠKE POLITIKE, kjer so kmetijci in prostorci našli skupni interes.

4.2 Povezovanje na medobčinski (regionalni) ravni

PROGRAM RPP je vseboval sprejem smernic za urejanje prostora za raven celotne republike, sama zasnova urbanizacije in namenska členi-

tev površin pa sta neposredno zadevali medobčinsko in občinsko raven. Občine so v skladu z Zakonom o urbanističnem planiranju (1967) pripravljale urbanistične programe, s katerimi so prvič načrtovali razvoj celotnih območij občin. Potrebna so bila usklajevanja med občinami in v odsotnosti republiških prostorskih zasnov so se začele občine na področju urbanizma povezovati prek vzpostavljenih Medobčinskih svetov občin (12), ki naj bi skrbeli tudi za pripravo skupnih regionalnih zasnov – medobčinskih prostorskih planov.

Za prodor na medobčinsko raven se je Biro povezal z Zborom občin SRS, ki sicer ni imel zakonskih pristojnosti, je pa dajal mnenja vsem gradivom, ki sta jih obravnavala oz. sprejemala oba zbora skupščine SRS (primerjava z današnjim državnim svetom). Vodstvo zbora občin SRS je odkrilo v Biroju oporo za oblikovanje lastnih stališč in v februarju 1972 je predsednik zbora z najožjimi sodelavci obiskal Biro, se seznanil z delom na RPP in ponudil podporo za obiske Biroja na medobčinskih svetih občin. V obdobju marec-november so se zvrstile razprave o izhodiščih RPP, urbanem sistemu in infrastrukturnem omrežju v vseh medobčinskih svetih, ki so delovali na območjih regij in se tako tudi poimenovali: Goriška, Gorenjska, Savinjska, Obalno-Kraška, Dolenjska, Notranjska, Posavska, Zasavska, Koroška, Podravska, Prekmurska regija in območje Mestnega sveta Ljubljana.

Biro je dobil podporo za svoja prizadevanja pri uveljavljanju regionalnega prostorskega planiranja pa tudi stališča glede prometnih povezav, povezav s sosednjimi državami in SR Hrvaško ter za zaščito kmetijskih površin. Glede uresničevanja PROGRAMA RPP pa so prevladala stališča, da je treba prvi element RPP izhodišča uveljavljati z Odlokom Skupščine SRS in da je treba urbani sistem (funkcije mest na področju družbenih dejavnosti in

razvoj regionalnih središč kot nosilcev razvoja v njihovem gravitacijskem zaledju) uveljaviti kot obvezo pri izdelavi urbanističnih programov občin in načrtov naselij.

4.3 Odpiranje vrat na oblastni in politični ravni

To je bil naslednji korak v strategiji uveljavljanja Biroja kot odgovornega nosilca pri izdelavi PROGRAMA RPP. Na strokovni in lokalni ravni je Biro vzpostavil ravnotežje – prebil se je iz ozadja v enakovrednega sogovornika – kar se je pokazalo tudi v oblikovanju planskih elementov. Pomen regionalnih prostorskih zasnov za razvoj republike pa je bilo treba še dokazovati. Skupščina SRS je medtem sprejela Izhodišča o dolgoročnem razvoju SRS (1971–1985), ki so vključevala tudi določila o enakomernejšem ekonomsko-socialnem razvoju (in hitrejšem razvoju manj razvitih območij), kar je BIRO-RPP izkoristil kot dodatno utemeljitev zasnove urbanizacije z žarišči policentričnega razvoja, prek katerih bi se resolucijske usmeritve iz dolgoročnega programa razvoja prostorsko kvantificirale.

In Biro se je znašel pred izzivom, kako uveljaviti zasnovo urbanizacije, ki je dozorevala v delovnih prostorih Biroja na Cankarjevi 1, s sodelovanjem I. Vrišerja in V. Klemenčiča iz Inštituta za geografijo Univerze. Odpirale so se naslednje možnosti:

- sklenitev Družbenega dogovora (ustavno določilo za uveljavitev planskih usmeritev) o zasnovi urbanizacije, ki bi obvezoval sektorska prostorska področja in občine;
- spremembe sektorskih zakonov, ki bi prostorska področja obvezovala, da upoštevajo določila Zakona RPP že pri pripravi sektorskih programov in projektov;
- obvezna izdelava medobčinskih (regijskih) prostorskih planov, prek katerih bi se elementi RPP

prenašali v urbanistične programe občin;

- vzpostavitev upravne službe za področje RPP na medobčinski ravni in vzpostavitev dokumentacijskih centrov;
- pripravo finančnega načrta za vlaganje v manj razvita območja na osnovi urbanega sistema in vzpostavitev zavarovanih območij republiškega pomena (primer Triglavski narodni park).

Biro je ponudbe poslal v oceno pristojnemu odboru Skupščine SRS, sledilo je soglasje, da pripravi celovito gradivo, da se izvede razprava v občinah in po razpravi oblikujejo predlogi za obravnavo v organih Skupščine SRS. Vzoredno je odbor izrazil mnenje, da Družbenega dogovora o zasnovi urbanizacije ne bi vezali na sprejemanje izhodišč o družbenoekonomskem razvoju za srednjeročno obdobje, ampak bi ga predložili kot samostojen element.

V letu 1972 se je v Sloveniji začela uveljavljati skrb za okolje, zgodil se je Stockholm (I. svetovna konferenca Združenih narodov o okolju) in v Sloveniji je bila na pobudo naravoslovnih in literarnih krogov ustanovljena Skupnost SRS za varstvo okolja – njen prvi predsednik je bil pesnik Matej Bor. Oktobra 1972 je na Bledu organizirala Simpozij o onesnaževanju okolja v SRS, na katerem je predsednik Odbora za urbanizem Skupščine SRS v uvodni besedi poudaril povezanost varstva okolja z urejanjem prostora. Sledili so pogovori med Birojem in Skupnostjo, kar je pripeljalo do podpore RPP v novoustanovljeni Komisiji za varstvo okolja Skupščine SRS. Ob obravnavi osnutka zasnove urbanizacije je Komisija dala pobudo IS SRS, da se do sprejema zasnove ustavi izdajanje gradbenih dovoljenj za posege v prostor republiškega pomena (takšna pobuda je bila sprejeta zaradi izrazitega sektorskega pristopa načrta Obalne ceste, ki ni upošteval ne prostorskih in ne okoljevarstvenih vidikov)!

V zadnjem mesecu leta 1972 se je povabilu Biroja RPP odzval predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Viktor Avbelj s sodelavci in po predstavitvi programa RPP ocenil, da je treba pospešiti program in ga obravnavati kot nacionalni dogovor na čvrsto opredeljenih strokovnih predlogih.

5. Pobude za spremembe

Biro RPP je vrgel rokavico, na RSU je naslovil pobudo za vzpostavitev DRŽAVNE SLUŽBE ZA REGIONALNO PROSTORSKO PLANIRANJE, ki bi imela status stalnosti (status Biroja je bil omejen na izvedbo regionalnega prostorskega plana za obdobje 1968–1972), ki bi bila nosilec na področju družbenega planiranja, imela neposreden vpliv na načrtovanje v sektorjih prostorskega pomena in urbanističnih zasnov občin ter priključek pri pripravi zakonodaje in tudi na raziskovalnem področju:

- Konkretni predlogi so vključevali:
- vzpostavitev republiške strokovno-upravne organizacije na ravni teles IS SRS, ki bi vključevala tudi službo prostorske dokumentacije za raven republike in regij,
 - vzpostavitev odbora za RPP v Skupščini SRS, medsektorske komisije pri IS SRS in medobčinskih (regijskih) odborov.

Za dosego navedenih predlogov je bila potrebna postopnost pa tudi precej taktike. Prva poteza je zadelala Komisijo IS SRS za vprašanja regionalnega prostorskega planiranja, vzpostavljeno v letu 1969, delovala pa je predvsem kot nadzorni organ nad RSU in Birojem, ni pa ji uspelo vzpostaviti povezav z odbori oz. telesi IS prostorskega pomena (promet, energetika in drugo), kar je bilo ključno za pripravo in uresničevanje posameznih sestavin RPP. V uradniških krogih ni bilo odzivov, vlogi urejanja prostora

za Slovenijo pa je prisluhnil takratni predsednik IS SRS Stane Kavčič in IS SRS je na seji (22. marca 1972) razrešil dosedanjo komisijo ter imenoval novo, sestavljeno iz članov IS, vodij skladov SRS za promet, energetiko in vodno gospodarstvo, republiške geodetske uprave, vodij raziskovalnih inštitutov za promet, energetiko, kmetijstvo, gozdarstvo in urbanizem, predstavnikov univerzitetnih inštitutov s področij geografije, sociologije, političnih ved, arhitekture, gradbeništva in geodezije. V takratnih razmerah je bilo pomembno, da so bili v komisijo povabljeni tudi predstavniki predsedstva Skupščine SRS, Republiške konference SZDL in Gospodarske zbornice SRS.

»Lobiranje« Biroja je uspevalo, sledil je obisk generalnega sekretarja IS SRS Gorazda Turka in dogovor, da Biro pripravi osnutek odloka za prehod iz sestave RSU v samostojni organ pri IS SRS – Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje. Osnutek smo imeli tako rekoč že v predalu in je vseboval:

- organizacijsko shemo, z oddelkom za planiranje in dokumentacijo,
- sistemizacijo delovnih mest, z razširitvijo na 13 strokovnih delavcev (od takratnih štirih),
- projekt financiranja za dokončanje RPP v obdobju 1973–75, za vzdrževanje dokumentacije, za sofinanciranje raziskav in tudi za sofinanciranje izdelave medobčinskih (regijskih) prostorskih planov,
- program nakupa tehnološke opreme in novih delovnih prostorov.

Trši oreh je bilo raziskovalno področje, kjer je prevladoval UI SRS s siceršnjim mednarodnim ugledom, rezultati raziskav in pobudami za izvedbo izobraževalnih seminarjev in poletne šole. Sklad Borisa Kidriča – prek katerega je potekalo financiranje raziskav – pa je začel ocenjevati, da so dosednji rezultati le v manjši meri uporabni pri konkretnem oblikovanju prostor-

skih zasnov. Na skupnem sestanku Sklada Borisa Kidriča in Biroja RPP (12. januarja 1972) je bila sprejeta pobuda Biroja za izdelavo Politike SRS za raziskave s področja regionalnega prostorskega in urbanističnega planiranja, z usmeritvami za raziskave:

- po območjih (urbani prostor vključno s stanovanjskim in komunalnim sektorjem, podeželski prostor s kmetijskimi in gozdniimi območji, naravovarstvenega območja),
- za širša obmejna območja (vpliv demografskih, prometnih, turističnih in drugih tokov).

Dogovorjeno je bilo, da je poleg UI SRS in IGU treba pritegniti k sodelovanju raziskovalne institucije s področja sociologije, prava in ekonomije. Na drugi strani pa je treba v odločanje o raziskavah pritegniti uporabnike – urbanistične zavode in sektorje prostorskega pomena.

V tem letu je Biroju RPP uspelo izvesti prvo srečanje raziskovalcev iz sosednjih držav. Mednarodni simpozij o regionalnem prostorskem planiranju (Ljubljana, maj 1972) je pripomogel k uveljavitvi prostorskega planiranja v Sloveniji. Povabilu za referente so se odzvali povabljeni priznani raziskovalci iz Nemčije, Avstrije, Italije in Madžarske, sodelovale so vse »prostorske« raziskovalne institucije iz Slovenije, in velika je bila odzivnost v oblastnih krogih, v dnevnemu tisku ter RTV-Slovenija.

Sledile so pobude na področju izobraževanja, zgodile so se ob kavi na sedežu Biroja v zasedbi S. Sedlar, E. Ravnikar, V. Klemenčič, I. Vrišer, Z. Mlinar in sodelavci Biroja, ki je ob podpori sodelujočih naslovil poziv za uvedbo prostorske usmeritve v študijskih programih s področij prometa, gozdarstva, kmetijstva, ekonomije in sociologije. Podiplomska študija prostorskega planiranja sta že delovala na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo in na Biotehnični fa-

kulteti (Krajina), Inštitut za geografijo pa je pripravil predloge za uvedbo podiplomskega študija na Filozofski fakulteti za področja šolstva, zdravstva, kulture in drugih oskrbnih dejavnosti iz regionalnih prostorskih vidikov.

Izr. prof. dr. Milan Naprudnik, univ. dipl. inž. geod., Ljubljana

Opombe

- [1] Postalo je očitno, da je treba za posege v prostor, ki so se načrtovali na osnovi zakonov oz. predpisov posameznih sektorjev (kmetijstvo, promet in drugo), določiti širša izhodišča, preozka so postala tudi zakonska določila s področja urbanizma.
- [2] V Sloveniji to razmerje še danes, leta 2005, ni razčiščeno, vsako obdobje je bilo zaznamovano z družbenopolitično ureditvijo:
- v obdobju RPP proces liberalizacije,
 - v obdobju DRUŽBENEGA PLANIRANJA samoupravni sistem,
 - in petnajst let po letu 1990 nam še vedno ni uspelo vzpostaviti evropskih razmerij med vidiki nacionalnega, gospodarskega, regionalnega in prostorskega planiranja.

[3] Nosilec zamisli za IPŠPUP in njegov glavni realizator je bil pokojni prof. arh. Saša Sedlar, ki je v tem obdobju predaval urbanistično planiranje na geodetskem oddelku FAGG, meni osebno pa je bil »mentor« pri delu v Biroju RPP, ničkolikokrat sva razpredala o problematiki izdelave regionalnega prostorskega plana kar na njegovem vikendu v Poljanski dolini – tam se je tudi porodila zamisel o uvedbi IPŠPUP.

[4] Obrobne cvetke: razprava je razvnela člane odbora in po dobrih dveh urah je predsedujoči odboru, podpredsednik IS SRS Vinko Hafner, ob pogledu na uro vzklil: »Pred pol ure bi moral sprejeti veleposlanika ZR Nemčije, le kaj bo rekel protokol!«

[5] Pojasnjevanja zaradi zamud so preraščala v razhajanja in vse do leta 1973 v sporne situacije, ki so skalile odnose med UI SRS in Birojem RPP. Tu lahko ponudim le svojo resnico, je pa tudi druga, resnica UI SRS. Iz današnje časovne razdalje – preteklo je več kot 30 let – menim, da smo se znašli med ambicijo in realnostjo. Ambicija, da bi ravnali evropsko, za kar si je prizadeval UI SRS že od leta 1962 (Osnove regionalnega in urbanističnega planiranja – 1962, Enotna metodologija regionalnega prostorskega planiranja – 1962, pa regionalni programi za Gorenjsko, Posočje, območje Ljubljane 1963–1967 in še drugo). Na drugi strani pa z real-

nostjo že opisanih razmer ob začetku uresničevanja Programa RPP (stanje urbanističnih zasnov, sodelovanje sektorjev, pomanjkanje podatkovnih osnov in drugo) in seveda upravno logiko, vpeto v administrativno okolje.

[6] UI SRS je predložil Zasnov regionalnega prostorskega plana SRS – funkcijske regije in Družbenoekonomska izhodišča in smernice za gospodarjenje s prostorom in varstvo okolja kot gradivi za pretežno sestavo prostorskega načrta SR Slovenije. Vendar so gradiva imela študijski značaj; bila so premalo aplikativna kot element RPP.

Viri

1. Stanje v prostoru in razvojne težnje (1. del) – Republiški sekretariat za urbanizem, Biro za regionalno prostorsko planiranje Ljubljane, 1970.
2. Problematika uresničevanja programa za izdelavo RPP SR Slovenije (pismo Biroja RPP članom IS SRS, Ljubljana, 29. junij 1970).
3. 30-letnica Urbanističnega inštituta SR Slovenije, Braco Mušič (Ljubljana, 1995).
4. Ugotovitve in predlogi Republiškega sekretariata za urbanizem k poročilu Urbanističnega inštituta SR Slovenije, september 1969 (pismo Izvršnemu svetu SRS, št.022–5/70, Ljubljana 2. julij 1970).
5. 61. Seja Izvršnega sveta SR Slovenije – tč. 8 (Ljubljana, 18. marec 1971).

Aleš ŠAREC

Menedžerji in zgradba Ljubljane – mesta razvojnih katastrof

Na tretjem Ljubljanskem forumu časopisa Financ v začetku aprila in v nekaterih drugih medijih je bilo v zadnjih mesecih izrečenih več zelo ostrih sodb o ljubljanskem urbanizmu ter urbanistih in arhitektih na splošno. Da so ti, v navezi z mestnimi politiki v mestnem svetu, krivi, da je Ljubljana postala mesto razvojnih katastrof; da je urbanizem v Ljubljani brez dolgoročne vizije razvoja na evropskem dnu in zaradi zgrešenega urejanja prostora Ljubljana ne postaja evropska pre-

stolnica; da je mestna uprava šarlatanska, njena urbanistična služba in politika pa pohabljeni, zasedajo pa jo podložni birokrati urbanistične *lumpenstroke* na mestnem oddelku za urbanizem; ki da je usmerjena v lobistične avanture in zlorabe mestnega prostora, ki postaja tako plen zasebnih interesov in nenačelne stroke brez razvojne urbanistične politike in arbitrira od primera do primera ter se prilagaja le interesom kapitala; kakovostna civilna stroka pa da je izključena iz

odločanja; da je ljubljanski urbanizem sesut, da ovira razvoj mesta in je kriv, da se ne izvaja noben večji projekt, zato je čas, da urbanisti priznajo strokovno kapitulacijo (Finance Objektiv, 4. april 2005).

Grobo posplošene sodbe niso bile z ničimer argumentirane. Večinoma so jih izrekli tisti, ki so tako ali tako vedno nezadovoljni z vsem pri nas, ne le z urbanizmom, in možne posledice urejanja prostora slabo poznajo (med njimi tudi nekateri